

Fejezetek az Ember aki óvodás című kiadványunkból (9. rész)

ELLENSZENVEK ÉS AZOK OLDÁSA A GYEREKCSOPORTBAN

Térjünk vissza kicsit az ellenszenvek gondolatára!

Szabad-e engednünk, hogy a gyerekek között legyenek ilyen taszítások, beletörődhetünk-e ebbe?

A kérdés igazán nem is vetődhet így fel! Egyszerűen tudomásul kell venni, hogy egy közösségen belül nem kell, és nem is lehet megvalósítani azt az eszmény (?) állapotot, hogy mindenki mindenkit egyformán szeressen! A tolerancia kialakulásának nem az a legjobb iskolája, hogy mindenkivel szép egyetértésben együtt kell játszani, mindenkivel testvériesen meg kell osztani a legkedvesebb játékszert! Ez inkább az indulatok elfojtásának iskolája!

Országszerte sok-sok csoportban játszódik le nap mint nap a következő jelenet: „Óvó néni, az Ági nem adja oda a babát!” Persze Ági hallja a párbeszédet, s mikor Zsuzsika visszatér hozzá, s fennhangon (közben fél szemmel az óvó nénire sandítva) „szépen kéri” az áhított játékot, akkor Ági, vagy (a körülmények által kényszerítve) átadja a babát, vagy még mindig vonakodik (hiszen éppen jóízűen játszott!). Máris jön az áthidaló megoldás: az óvó néni azt javasolja, hogy „játsszatok együtt szépen!”, s ezzel reméli, hogy egyrészt mindkét fél jól jár (hozzájut az áhított játékhoz), másrészt a konfliktust is ügyesen megelőzte, kiküszöbölte. Aztán, ha kis idő múlva mégis csete-paté törne ki a két gyerek között, akkor nyugtázzhatja, hogy milyen összeférhetetlenek a gyerekek (!), s fel sem vetődik benne, hogy nem megelőzte, kiküszöbölte a konfliktust, hanem éppen kis konfliktusból nagyot csinált, s a gyerekeket szinte beleirányította ebbe a veszekedésbe!

Miért? Erről mindig az a szemléletes kép jut az eszembe (s kérem, mindenki képzelje magát az én helyembe!), amikor este otthon végre minden házimunkát elvégeztem, a gyerekek lefeküdtek, a mosógép lejárt, az elmosogatott edény elrakva, a másnapi holmi előkészítve, stb. ... szóval minden rettentő rendben van körülöttem, s én végre teljesen átadhatom magam kedvenc szenvedélyemnek, a krimi olvasásnak! (Ki-ki helyettesítse be: kötöget-e, TV-t néz-e, stb.). Mikor végre elmélyedek az eseményekben, összekuszálódnak a szálak, már-már kiderül ki is volt a gyilkos - egyszer csak bejön a férjem, s a világ legudvariasabb hangján azt mondja: „Légy szíves, add ide a könyvet, én is szeretném olvasni! Kérem szépen!” Szép szavakkal mondta? Igen! Lenne kedvem ezek után odaadni? Biztos, hogy nem, sőt ... Nem igazán kedvesen reagálnék! Pedig vele még jóban is vagyok, életemnek társa ő, valószínűleg mégsem kezdeném még közösen olvasni sem a könyvet! Hát akkor képzeljük el azt a képtelen helyzetet (ami azért szerencsére nemigen következhet be), hogy a szomszéd asszonyom lep meg ezzel a kéréssel, akivel még csak jóban sem vagyok igazán! Ha ilyen előfordulhatna, valószínűleg vagy gorombán elutasítanám, vagy udvariasan viselkednék - de mély sebet ejtene rajtam ez az eset, s hosszú távra haragvást szülne!

Miért viselkedne a gyerek másképp? A játékba (jó esetben) éppúgy belemerül, mint egy felnőtt a krimi történetébe! A játékbeli fantáziálásnak is „menete, íve” van, a gyerek egész lényével átéli azt, izgalmi szintje éppúgy emelkedik, mint a miénk olvasás közben! Ebbe az elmélyült foglalatosságba ront bele a másik gyerek a kérésével! Ha a játszó gyerek fantáziálásába beleillik az, hogy egy társ is belépjen a játékba éppen ez a gyerek (!?) -, ha az illető szinte kapóra jön, hogy felvállaljon valamilyen megtestesíthető szerepet,

akkor a közös játék magától létre fog jönni, elmélyült gyerekünk kapva-kap az alkalmon, boldogan vonja be társát a játékba, s kezdődhet a közös fantáziálás. Az együttműködés így sem lesz konfliktusmentes, hiszen rögtön két fantáziavilág feszül egymásnak, egyeztetni, egyezkedni kell, hogy a játék tovább folyhasson, de az örömteli, önként vállalt folyamat, ami általában beszélgetésben realizálódik, s nem veszekedésben: hiszen mindketten akarnak együtt játszani! Az áhított eszköz csak mellékszereplő, segédeszköz ebben! Az ilyen akciók legtöbbször nem is jutnak tudomásunkra, oly egyszerűen és magától értetődően zajlik le gyerek-gyerek között!

Ha viszont hatalmi szóval - ha csak közvetve is, kerülve minden erőszakot - mégis mi hozzuk létre a közös játékot, akkor egész más a helyzet! A megkívánt eszköz válik elsődlegessé - céljuk nem a közös játék, nem azt szerették volna, hanem egyikük megtartani, másikuk megkaparintani a babát! Ha valamelyikük eléggé erőszakos, akkor ez gyorsan meg is történik, ilyenkor mindegy, melyik fél győzött, máris gyorsan áll a bál!

Mindketten jogos felháborodásuk tudatában markolják a babát: Ági azért, mert ő játszott vele eddig, Zsuzsika azért, mert úgy értékeli a helyzetet, hogy nem alkalmazkodni szállt ő itt be, hanem, hogy megkapja a babát, s az óvónéni is így rendelkezett...!! S már szakad is a baba lába, s avatkozhatunk be, s oldhatjuk meg lehetőleg igazságosan a konfliktust! Na itt legyen valaki igazságos! Az ilyen „szépen kérő” szokásrendszerhez kondicionált csoportban - ha nem elég következetes és erélyes az óvónő - állandó lesz a huzavona. Az erélyes, következetességgel így nevelő óvónő csoportja azonban egész gördülékenyen, jól is működhet, hiszen több ilyen esemény után a gyerekek tapasztalatot szereznek arról, hogy a nyílt konfliktus oda vezet, hogy

mindketten rosszul járnak: egyikük sem játszhat a babával, hiszen az egyrészt elvesztette a lábát, s ezért felkerül a polcra, a megjavítandó játékok közé, másrészt esetleg még egyéb szankciók is követik az eseményt. Így hát rájönnek, hogy jobban járnak, ha megpróbálják elkerülni a nyílt konfliktust. Még mindig ne feledjük azonban: a céljuk az eszköz, a baba megszerzése, egyik félnek sincs igazán kedve együtt játszani, ráadásul esetleg nem is állhatják egymást! Látszólag tehát közös játékba kezdenek, igazából azonban csendes, megbúvó küzdelem indul: kinek a kezében köt ki a baba? Ha egyikük fifikásabb, s mindig úgy tudja intézni (etetnie kell, ringatnia kell, „most alszik - ne zavar!”), stb...), hogy az eseményeket ő uralja, akkor a probléma csendes elnyomással „megoldódik” - miközben a külső szemlélő (aki csak fél szemmel, fél füllel figyel), úgy észleli, hogy teljes egyetértésben folyik a közös játék. (Megdöbbsentett nővérem (melyik?) egy régi vallomása: ő annyira emlékszik egész óvodai életéből, hogy mindig nagyon szerette volna a babakocsit tologatni, hiszen neki ilyen otthon nem volt. Bár mindig a közelében játszott, azt kézbe fogni neki soha (!) nem engedték a többiek, egész óvodai életében nem jutott a közelébe! Ezért nem szeretett óvodába járni - s erre még felnőtten is emlékszik! Csendes volt és visszahúzódó, hát az ügyesebben forgolódók kiszorították az áhított játékból.) Ha az erőviszonyok kiegyenlítettebbek, akkor viszont - a következetes szokásrendhez igazodva - nem tör ki nyílt háború, inkább jelentéktelen huzakodások, asztal alatti csipkedések, könyökök harca kezdődik, s a külső szemlélő azt látja, hogy miközben a gyerekek kisebb, de elfogadható konfliktusok között játszanak, de valahogy mégis rossz az alaphangulat. Ha figyelmesebben megnézi az ember, nem csak baráti kapcsolatokat, hanem sokszor

inkább klikkesedést lát: nem csak egymásért, s a játék örömeért tartanak össze néhányan, hanem gyakran egyik társuk ellen, hangsúlyozva, s szinte élvezve annak kirekesztettségét. „Az indulatok elfojtásának iskolája ü nem a tolerancia kialakulásáé” - írtam néhány oldallal előbb! (hol?) S valóban, a csoportban ritka a kirobbanó, heves konfliktus, az alapzaj szintje kielégítő, nyugodt légkört sugároz - a mélyben azonban több indulat halmozódik fel, mint szeretet, és a valódi tolerancia ismeretlen!

Megnő az árulkodó és csúfolkodó gyerekek száma, feltűnően sok a hirtelen félrevonuló, nyelvet öltögető, egyedül duzzogó vagy éppen sírdogáló gyerek.

De hát akkor hogyan tegyünk igazságot ez ügyben, ha sem a játék átadása, sem az együtt játszás nem megoldás?

Ne igazságot akarjunk tenni, célunk inkább a konfliktus megelőzése legyen!

A konfliktushelyzetek nagy részét eleve kizárhatjuk, ha csoportunk minden tagja elfoglalhatja magát valamilyen értelmes tevékenységgel (ehhez megfelelő „kuckók”, és sok eszköz áll rendelkezésükre), de elsősorban a szokásrendszer kialakításával tehetünk nagyon sokat ez ügyben!

Jelen esetben azt a két szabályt kell nyíltan kimondanunk és elfogadtatnunk a gyerekekkel, hogy egyrészt a játékot nem kell - kérésre sem - azonnal átadni, előbb mindenki nyugodtan befejezheti tevékenységét! Másrészt nem muszáj mindig mindenkiel együtt játszani - kérésre sem - , hanem lehet egyedül, vagy csak azokkal, akivel a játékot közösen kezdték, sőt az sem számít „undokságnak”, ha egyik gyereket van kedvünk „bevenni” menet közben a tevékenységünkbe, mást pedig nincs!

Ennek alapfeltétele, hogy megtanítsuk őket a kulturált visszautasításra!! Ehhez az kell, hogy ne haraggal lökjék el társukat, hanem képesek legyenek objektív, nyugodt hangon, kulturált szavakkal azt mondani, hogy: „Ne haragudj, de most én játszom a babával, s nincs kedvem veled együtt játszani sem!” A lényeg a folytatás: „Ha meguntam, szólok neked, s odaadom!” vagy: „Sári már kérte, ha meguntam, neki fogom odaadni!” Így a gyerekek mindig pontosan tudják, mire számíthatnak, nem kell lesben állniuk, s egész délelőtt izgulniuk, mikor szabadul fel az a bizonyos játékeszköz. Nyugodtan, elmélyülten kezdenek valami másba, bízva abban, hogy valóban így lesz, ahogy társuk ígérte, s szól, ha a játék felszabadul. Így biztosabban megvalósul, hogy mindenki nyugodt elmélyültségben foglalatoskodhat egész délelőtt, nem lesznek hiába üldögélő, várakozó, „ácsingózó” gyerekek! (Akkor persze inkább előbb, mint utóbb - kezdik unni a várakozást, s vagy piszkálódni, vagy árulkodni, vagy kötözködni kezdenek, de mindenképpen - önmaguk és a többiek számára is - rontják a napi élet jó hangulatát!)

Sok múlik az óvónő irányításán, s természetesen magát a szabályt nekünk kell bevezetni, elfogadtatni!

„Ha Ági még játszani szeretne, akkor Zsuzsikám várj egy kicsit! Ági, majd Zsuzsinak add oda a babát, ha már nem kell! Zsuzsi, nyugodtan játssz addig valami mással, Ági szólni fog!”

Elég néhányszor ellenőrzést gyakorolni e folyamatban, a későbbiekben már nem is elsősorban szóbeli irányításra van szükség, inkább a szemmel követés jelentőségét emelném ki! Egy helyeslő mosollyal nyugtázzhatjuk, ha rendben mennek a dolgok, s csak akkor szóljunk bele a folyamatba, ha a sorrend nem valósul meg. (S ha esetleg valamiért nem figyeltünk volna oda, igazuk tudatában erről

- jogosan! - azonnal értesíteni fognak minket a gyerekek!) A figyelmünket érezzék, s ne fegyelmezzünk! Ezzel éreztetjük, hogy megbízunk bennük, s elismerjük, hogy ez elsősorban az ő dolguk, s meg is tudják oldani!

Persze tudom én is, hogy ez a konfliktus megelőzés más konfliktusokat hoz létre! Hogy mit?

Ha azt mondjuk, hogy hagyjuk a gyereket, játszhassa ki magát, ne kelljen félbehagyni egy-egy tevékenységét, akkor azért számíthatunk arra az életkori sajátosságra, hogy egy-egy tevékenységbe előbb-utóbb beleunnak, s újabba akarnak kezdeni. De mi van, ha egy játékba annyira belefeledkezik egy gyerek, vagy egy játszó csoport, hogy egész délelőtt (legalábbis a rendelkezésre álló időben) ő, vagy ők foglalják el az áhított eszközt vagy szobasarkot?

Ebben az esetben is azt kell mondanom, hogy játsszák ki magukat ü de beszéljük meg, hogy másnap más tevékenységgel kezdik a napot! Egyébként is érdemes nem csak egy napon belül figyelemmel kísérni a folyamatokat, hiszen minden nap nagyjából ugyanolyan sorrendben érkeznek a gyerekek, s könnyen alakulhat ki az a helyzet, hogy az egyetlen babakocsit, vagy a LEGO-t, vagy a legnagyobb autót, a legelső között érkező gyerekek foglalják le rendszeresen, s a későbbiekben legfeljebb barátaikkal osztják meg. (Sőt, átéltem már, hogy a fiúk egy csoportja minden délután megbeszélte, hová dugják el a kedvenc autót, másnap így csak ők tudtak vele játszani kezdeni, hiába érkeztek a többiek előbb!) Ilyenkor nekünk kell csendben megbeszelnünk az illető gyerekekkel, vagy csoporttal, hogy már napok óta ők játszanak a babakocsival, autóval, stb... ha ma mások kérik, akkor jó lenne, ha átadnák! Mivel jóízűen kijátszhatták már magukat máskor a játékkal, ha nem is könnyű szívvel, de

mégis könnyebben mondanak le róla, mintha állandóan félbe kellene szakítaniuk játékaikat, s igazságérzetük is lelkük mélyén igazat ad a kérdésnek!

Azért van még egy előnye ennek a szokásrendszernek, amit meg kell említenem: nem alakul ki az az áldatlan helyzet, hogy ha egy gyerek végre megkaparint egy (régén várólistáján szereplő) játékot, sokszor akkor sem tud elmélyülten belefeledkezni az örömteli tevékenységbe, mert máris azon izgul, el ne kérje valaki, oda ne kelljen rögtön adni! Így a játék örömét nagyban elnyomja a játék védelmezésének kényszeres teendője, s elmélyült játék helyett állandó kapkodás lehet úrrá: „jaj, addig játsszak gyorsan a kék autóval, amíg valaki el nem kéri!”

Az állandó kapkodást, az állandó sóvárgást valami után felváltja az a biztonságérzet, hogy ugyan vágyaikat sokszor késleltetve elégíthetik ki, de akkor hosszasan, nyugodtan, mások által nem zavarva!

Ami pedig anyagi helyzetünkből adódik* egy csoportba vagy egy óvodába ma legfeljebb 1-1 bicikli dömper, s egyéb drága játék kerülhet. Itt nincs mese, át kell vennünk az irányítást, jól belátható rendszert kell létrehoznunk, hogy a kívánatos játékhoz mindenki hozzájuthasson! Pl.: „Mindenki két kört mehet, s ha még szeretne rollerezni, álljon a sor végére!” Itt a szabályt mindenkinek kötelező betartani, aki ezt nem teszi, búcsúzzék el a játéktól! Sajnos kényszerhelyzetek vannak, s ezt éppúgy el kell fogadni, és mai helyzetünkben természetesnek kell venni, mint a kellemes dolgokat! (Mellesleg azért az sem rossz, ha 2-2 kört biciklizhet/rollerozhat az ember!)

A játékeszközök ilyen elosztása - tapasztalatom szerint - ha nem is általános, de nem ritka, s az óvónők általában el is tudják fogadni igazságosságát. Nem így áll a helyzet azzal, hogy a gyerekek közötti ellenszenvet el kell fogadni,

s meg kell engedni, - sőt jó támogatni! - azt a szokást, hogy meg is mondassák, ha a másik gyerekkel nincs kedvük játszani. Ezért érdemes elidőzni ennél a gondolatnál, s egy kicsit részletesebben átgondolni e lehetőségek előnyeit, s hátrányait.

Az elutasítás - ha még oly kulturált is! - elutasítás marad, és természetesen semmiképpen sem esik jól az elutasított személynek!

Nem véletlenül kezdtem azonban azzal, hogy meg kell tanítanunk az elutasítás kulturált formáját! Több szempontból is egészen más ugyanis, egy gyerek azt mondja: „Ne haragudj, most nincs kedvem veled játszani!”, mint a gyerekek által megszokott és általunk jól ismert: „Hagyjál békén! Menj innen!” kezdetű elhesség, amit általában egy-két (a másikra vonatkozó) jelzővel is megtoldanak: „Te ... ilyen-olyan!” Mindezt legtöbbször (legenyhébb formájában is) haragvó tekintet, testtartás, és általában minimum némi taszigálás, tolás, lökdösés kíséri. Nem csak elutasító, hanem szinte mindig támadó, elzavaró ü tehát agresszív ü jellege is van! Utána pedig - jogosan - az elzavart fél személyében érzi elutasítottnak, megsértettnek és megtámadottnak magát, s a harag mindig ellenharagot, kölcsönös ellenséges indulatokat szül! A fennálló ellenszenvet elmélyíti, ha pedig csak pillanatnyi magányra vágyás indította, s nem már fennálló ellenszenv - akkor ez a legjobb út ahhoz, hogy az eddig nem létező ellenszenvet feltámassza, létrehozza!!! Hiába lép közbe a felnőtt, ami történt megtörtént, eltörölni nem tudja!

Az indulatokkal nem kísért, inkább elnézést kérő formula, amit mi taníthatunk a gyerekeknek („Ne haragudj, most nincs kedvem veled játszani!”), nem tartalmaz agressziót, s mivel a szokásrend szerint ezt a kérést a másik előreláthatólag figyelembe is fogja venni, nincs is értelme indulatba jönni!

Ez a mondat akár kedvesen is kimondható, még mosolyogni is lehet közben! (S mi így tanítsuk, hanglejtésünk ezt sugallja!!)

Mindezek ellenére természetesen az elutasított gyerek nem örül, de biztosan:

- nem személyében érzi megalázottnak, leszóltnak, elutasítani valónak magát, nem érzi saját kisebbrendűségét, lenézettségét (sőt az elutasító személyéből fakad, minthogy az „ő hibája”, hogy neki nincs kedve együtt játszani),
- toleranciát is szülhet: akár meg is érthető, hogy társam most egyedül akar maradni,
- a belefoglalt „most” szócska időlegessé teszi a kijelentést, egyszeri megvalósításra utal, s nem zárja ki, hogy a későbbiekben alakulhat az még másképp is, játszhatunk mi még együtt!
- az elutasított gyereket nem éri durva hatás, így a benne keletkező feszültség sokkal kisebb, az elutasító gyerekekben pedig szinte nem is jön létre feszültség (bár általában elutasítani sem kellemes) mindenesetre agresszió (mindkét fél részéről) nem, vagy alig keletkezik! Így nem hoz létre tartós ellenszenvet!

Az a veszély természetesen fennáll, hogy mint minden csoportban, az ilyen szokásrendszerű csoportban is lesznek gyakran, szinte mindenki által - ha kulturáltan is - de folyamatosan elutasított, peremhelyzetre szoruló gyerekek, akiket ilyen-olyan okból nem szívesen fogadnak be a többiek a játékba. Ha pedig megszokott és elfogadott, hogy elutasíthatják egymást, akkor ezek a gyerekek végképp elmagányosodhatnak, peremhelyzetbe kerülhetnek!

Tapasztalataim szerint az így nevelt csoportban ez a helyzet mégis sokkal jobb, s könnyebben oldható! Lévén, hogy ilyenformán a nem szeretett gyerek természetes módon nem,

vagy csak nagyon ritkán részesül durva elutasításban, mint más körülmények között, így a benne halmozódó feszültség is sokkal kisebb (bár van!). Ugyanakkor - s ez a fő pozitívum, ami a helyzet megoldásában segítségünkre lehet - a játszó csoportok nem érzik állandó nyűgnek az ilyen gyereket, nem kell állandóan látszólag befogadni, s aztán különböző ármányokkal távol tartani maguktól, sem undok acsarkodással védekezni befurakodása ellen. Ezért az óvónőnek lehetősége nyílik arra, hogy az ilyen kisgyerekekkel „látványosan” együtt játsszon, jól érezze magát, majd óvatosan bevigye, s így ténylegesen be is fogadtassa őt egy-egy csoportba egészen addig, míg ez a helyzet fokozatosan természetessé nem válik!

A kiadvány további fejezeteit keresse weboldalunkon!